

ОХОРОНА ПРАВ НА НЕОРИГІНАЛЬНІ БАЗИ ДАНИХ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ПРАВІ ЄС

PROTECTION OF RIGHTS TO NON-ORIGINAL DATABASES IN THE LEGISLATION OF UKRAINE AND EU LAW

Лопатнюк В.А., здобувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню проблематики охорони прав на неоригінальні бази даних в законодавстві України та праві ЄС. Автор проаналізував стан дослідження питання охорони прав на бази даних в межах різних підходів.

У статті досліджено положення Директиви 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року. Визначено особливі права на неоригінальні бази даних для розробників таких баз. З'ясовано розуміння понять «витягнення» та «повторне використання» неоригінальних баз даних. Автором досліджено права і обов'язки законних користувачів неоригінальних баз даних, винятки з особливого права, строк захисту права, а також проаналізовано положення про осіб, які користуються захистом відповідно до особливого права.

На національному рівні проаналізовано норми нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01 грудня 2022 року, які в значній мірі відображають положення Директиви. З'ясовано зміст права особливого роду *sui generis*, а також його розмежування з авторським правом та іншими правами, які можуть поширювати свою охорону на бази даних. Проаналізовано поняття «база даних» та «вміст бази даних». Визначено, що таке розмежування не впливає на факт надання правової охорони правом особливого роду.

У статті досліджено особливості надання правової охорони правом особливого роду. Визначено можливість його відчуження і передавання як майнового права. На підставі аналізу відповідних норм автором визначено, передбачені законодавством, особливі строки правової охорони неоригінальних баз даних. З'ясовано особливий момент виникнення права особливого роду для неоригінальних баз даних, який чітко відокремлює їх від оригінальних як об'єктів авторського права. Досліджено випадки вільного використання та обмеження щодо використання неоригінальних баз даних.

Зроблено висновок, що запровадження права особливого роду (*sui generis*) зумовлене викликами часу і надає відповідним об'єктам достатній правовий захист, не створюючи при цьому правових колізій авторського права та інтелектуальної власності.

Ключові слова: база даних (копіювання даних), оригінальність бази даних, неоригінальна база даних, вміст бази даних, інформація, охороноздатність бази даних, право особливого роду (*sui generis*).

The article is devoted to the study of the issues of protection of rights to non-original databases in the legislation of Ukraine and EU law. The author analyzed the state of research on the issue of database rights protection within the framework of various approaches.

The article examines the provisions of Directive 96/9/EU of the European Parliament and the Council "On legal protection of databases" dated March 11, 1996. Special rights to non-original databases are defined for the developers of such databases. The understanding of the concepts of "extraction" and "reuse" of non-original databases has been clarified. The author researched the rights and obligations of legitimate users of non-original databases, exceptions to the special law, the term of protection of the right, and also analyzed the provisions on persons who enjoy protection according to the special law.

At the national level, the norms of the new Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" dated December 1, 2022, which largely reflect the provisions of the Directive, were analyzed. The content of the right of a special kind of *sui generis*, as well as its demarcation with copyright and other rights that can extend their protection to databases, is clarified. The concepts of «database» and «database content» are analyzed. It was determined that such a distinction does not affect the fact of granting legal protection by the right of a special kind.

The article examines the peculiarities of providing legal protection by the right of a special kind. The possibility of its alienation and transfer as a property right is determined. Based on the analysis of the relevant norms, the author has determined the special terms of legal protection of non-original databases provided by the law. The special moment of the emergence of a special kind of right for non-original databases, which clearly separates them from the original ones as objects of copyright, has been clarified. Cases of free use and restrictions on the use of non-original databases are studied.

It was concluded that the introduction of the right of a special kind (*sui generis*) is due to the challenges of time and provides the relevant objects with sufficient legal protection, while not creating legal conflicts of copyright and intellectual property.

Key words: database (data compilation), originality of the database, non-original database, content of the database, information, security of the database, right of a special kind (*sui generis*).

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій зумовив широку популярність галузі створення та використання баз даних. В межах цієї діяльності суб'єктам доводиться вкладати значну кількість людських та матеріальних ресурсів. Зазначена сфера тісно пов'язана з інвестиціями, однак доволі часто неоригінальні бази даних зазнають несанкціонованого запозичення чи копіювання. У зв'язку з цим, постійно постають питання захисту інтересів розробників неоригінальних баз даних. Тому важливим є дослідження охорони прав на неоригінальні бази даних на міжнародному та національному рівнях.

Стан дослідження. Проблематика охорони прав на бази даних в межах різних підходів була предметом досліджень низки вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, варто відзначити таких науковців як О. Є. Аврамова, М. Бехтель, М. Дж. Девісон, В. Дроб'язко, Х. І. Кметик-Подубінська, К. Коболдт, Л. Т. Комзюк, С. Й. Литвин,

І. М. Маліновська, А. Петренко, Ю. І. Тюря, М. Холвуд, О. С. Яворська, О. І. Яременко, Н. Є. Яркіна та інші. Проте досі залишаються питання, які потребують подальшого аналізу. Одним із таких є проблема охорони прав на неоригінальні бази даних в законодавстві України та праві ЄС.

Метою дослідження є аналіз особливостей охорони прав на неоригінальні бази даних в нормах вітчизняного та європейського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Основи правового регулювання баз даних в європейському просторі закріплені Директивою 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року. Зазначена Директива передбачає надання правової охорони як оригінальним, так і неоригінальним базам даних.

Глава III Директиви визначає особливі права на неоригінальні бази даних. Зокрема у статті 7 Директиви (Об'єкт захисту) держава-член передбачає право для розробника

бази даних, який продемонструє, що було зроблено якісно та/чи кількісно значні інвестиції в отримання, перевірку чи представлення вмісту, запобігати витягненню та/чи повторному використанню всього вмісту бази даних чи значної її частини у якісному чи кількісному вимірі [4].

У Директиві також визначено, що слід розуміти під поняттями «витягнення» та «повторне використання» неоригінальних баз даних. Окрім того, прописуються права і обов'язки законних користувачів неоригінальних баз даних, винятки з особливого права, строк захисту права, а також містяться положення про осіб, які користуються захистом відповідно до особливого права [4].

На думку науковців, положення Директиви максимально намагаються конкретизувати об'єкт захисту правом особливого роду і права розробників неоригінальних баз даних. Також передбачається можливість як постійної, так і тимчасової передачі вмісту неоригінальної бази даних. Водночас, спосіб та форма передачі не конкретизується і, згідно Директиви, може бути будь-яким. Так само і з формою оприлюднення вмісту бази даних, вона може бути будь-якою і перелік форм передачі невичерпний. Що ж стосується вмісту неоригінальної бази даних, то Директива закріплює можливість передачі та оприлюднення «всього вмісту чи значної її частини». У зв'язку з цим, виникає питання, що слід розуміти під значною частиною вмісту неоригінальної бази даних і чи є критерії її визначення [5].

Значна кількість положень Директиви відображена в чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» і визначається як «право особливого роду» або «*sui generis*». Зокрема, частина 4 статті 21 закону передбачає, що виробнику бази даних, крім бази, створеної для систематизації даних, що є публічною інформацією відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», який зробив якісно та/або кількісно значний внесок в отримання, перевірку чи подання вмісту бази даних, для запобігання вилученню та/або повторному використанню – будь-якому наданню невизначеному колу осіб повного вмісту бази даних або значної її частини у якісному чи кількісному вимірі, на таку базу даних надається право особливого роду (*sui generis*) [4].

Відповідно до законодавчих положень право особливого роду (*sui generis*) здійснюється незалежно від того, чи підлягає відповідна база даних охороні авторським правом або іншими правами. Також право особливого роду (*sui generis*) здійснюється незалежно від того, чи підлягає вміст відповідної бази даних охороні авторським правом або іншими правами [6].

Фактично в Законі України «Про авторське право і суміжні права» розмежовано дві різні категорії – сама база даних і вміст відповідної бази даних. Однак, таке розмежування не впливає на факт надання правової охорони правом особливого роду. Більше того, надання такого права чітко відокремлене від інших прав – чи то авторського, чи будь якого іншого.

Стосовно вмісту неоригінальної бази даних, варто зазначити наступне. Частина 6 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що охорона баз даних відповідно до права особливого роду (*sui generis*) не перешкоджає здійсненню прав, які існують щодо вмісту такої бази даних [6]. Разом з тим, у законі немає деталізації поняття вмісту бази даних.

У технічних публікаціях під вмістом бази даних розуміються дані програми з відповідним контекстом [3]. Вміст бази даних означає бази даних із текстом, записами послідовності та пов'язаною інформацією, експортованою або завантаженою [2]. Фактично це можуть бути будь-які дані, придатні для упорядкування і відображення в базі даних.

Важливим аспектом в механізмі правової охорони неоригінальних баз даних є особливості реалізації права особливого роду. Відповідно до частини 5 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» право

особливого роду (*sui generis*) може передаватися (відчужуватися) відповідно до законодавства [6]. Таким чином, можна зробити висновок про правову природу такого права. В силу можливості його відчуження і передавання воно аж ніяк не може бути особистим немайновим правом.

Особисті немайнові права відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» належать лише автору та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину. Тоді як майнові права може бути передано (відчужено) іншій особі на підставі закону чи правочину повністю або частково [6]. Отже, право особливого роду на неоригінальні бази даних за своєю природою є майновим правом інтелектуальної власності.

На думку науковців, право *sui generis* «ні в якому разі не слід розглядати як розширення захисту авторських прав на прості факти даних». На відміну від авторського права, воно надається не автору бази даних, а скоріше її виробнику визначається як «людина, яка бере на себе ініціативу та ризик інвестування», який «виключає субпідрядників, зокрема, з визначення виробника» [1].

Законодавством визначено особливі строки правової охорони неоригінальних баз даних. Так, згідно частини 7 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» право особливого роду (*sui generis*) починає діяти з дати закінчення створення бази даних та спливає через 15 років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком створення бази даних [6].

Як бачимо, момент виникнення права особливого роду також є специфічним для неоригінальних баз даних і чітко відокремлює їх від оригінальних як об'єктів авторського права. У випадку оригінальності бази даних ми застосовуємо загальні положення про момент виникнення авторського права – внаслідок факту його створення, тобто з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми (письмової, речової, електронної (цифрової) тощо). Натомість щодо неоригінальних баз даних законодавець використовує словосполучення «закінчення створення бази даних». І тут є ще одна принципова відмінність від об'єкта авторського права. Охороні авторським правом підлягають в тому числі незавершені твори, тоді як право особливого роду вимагає факту закінчення створення бази даних.

У випадку оприлюднення бази даних до закінчення відповідного строку, строк чинності цього права спливає через 15 років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком такого оприлюднення бази даних. Під поняттям «оприлюднення (розкриття публіці)» в законі розуміється будь-яка дія, що вперше робить твір чи об'єкт суміжних прав доступним для необмеженого кола осіб [6].

Варто зазначити, що в законі передбачається окремий строк правової охорони у випадку істотних змін вмісту бази даних. Зокрема, будь-яка істотна зміна вмісту бази даних у кількісному чи якісному вимірі, зокрема будь-яка істотна зміна, що впливає з накопичення доповнень, вилучень або послідовних змін, яка дозволяє зробити висновок, що йдеться про суттєвий, визначений якісно і кількісно внесок, надає бази даних, яка є результатом таких змін, окремий строк правової охорони [6].

В частині реалізації права особливого роду на неоригінальні бази даних варто згадати про випадки вільного використання такої бази. Частина 2 статті 26 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає право законного користувача на таку базу.

Щодо неоригінальної бази даних, законний користувач бази даних може без згоди виробника такої бази даних вилучати (постійно або тимчасово переносити весь вміст бази даних або значну її частину на інший носій у будь-який спосіб і в будь-якій формі) чи повторно використовувати значну частину її вмісту у разі: 1) вилучення для особистих цілей вмісту неелектронної бази даних; 2) вилучення для цілей ілюстрації в освітній або науковій діяльності, за умови зазначення джерела і здійснення цих

дій за умов, що вони не мають самостійного економічного значення; 3) вилучення та повторного використання для цілей громадської безпеки чи для цілей судового, адміністративного або кримінального провадження [6].

Разом з тим, в законі забороняється вилучення і повторне використання незначних частин вмісту бази даних за певних умов і якщо таке тягне певні наслідки. Зокрема, не дозволяється багаторазове та систематичне вилучення і повторне використання незначних частин вмісту бази даних, що включає дії, які суперечать нормальному використанню бази даних чи які не виправдано завдають шкоди законним інтересам розробника такої бази даних [6].

Умовами для заборони вилучення і повторного використання незначних частин вмісту бази даних є багаторазовість та систематичність таких дій. Щоправда, законодавець не деталізує ці поняття конкретною кількістю. Щодо наслідків вилучення чи повторного використання також не вказано, що слід розуміти під такими, що «суперечать нормальному використанню» чи «невиправдано завдають шкоди законним інтересам розробника». Видається, що ці питання слід вирішувати в кожному конкретному випадку з урахуванням думки експерта і суду. Водночас не слід забувати про дотримання гарантованих Директивою прав конкуренції. Відповідно до її положень захист правом

sui generis не повинен бути наданим таким чином, щоб сприяти зловживанню домінуючим становищем, зокрема щодо створення та розповсюдження нових продуктів. Крім того, положення Директиви не можуть завдавати шкоди застосування правил конкуренції Співтовариства або національних правил [1].

Висновки. Таким чином, правова охорона неоригінальних баз даних спрямована на забезпечення захисту баз, які не є об'єктами авторського права, не мають творчого характеру створення, але є надто цінними об'єктами і не можуть бути не охоплені правовою охороною.

На переконання науковців, закріплення на законодавчому рівні права *sui generis* на неоригінальні бази даних є позитивним кроком, що свідчить не тільки про виконання взятих державою зобов'язань з гармонізації національного законодавства з правом ЄС. Важливо, що відповідні суспільні відносини зі створення та використання баз даних, розробник яких вніс значні інвестиції у їх створення, отримують законодавче регулювання, що апробоване європейською практикою [7]. Таким чином, запровадження права особливого роду (*sui generis*) зумовлене викликами часу і надає відповідним об'єктам достатній правовий захист, не створюючи при цьому правових колізій авторського права та інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Christian Koboldt. The EU-Directive on the Legal Protection of Databases and the Incentives to Update: An Economic Analysis. URL: <https://www.econstor.eu/obitstream/10419/23051/1/9603data.pdf>
2. Law Insider. Dictionary. URL: <https://www.lawinsider.com/dictionary/database-content>
3. Mitch Bechtel. What is a Content Database? URL: <https://www.webcomand.com/blog/content-databases/index.html>
4. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних». Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 11.03.1996 № 96/9/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241#Text
5. Кметик-Подубінська Х. І. *Sui generis* як особливе право розробників за Директивою 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних». Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, Інтернет права та ІТ права: матеріали Восьмої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15 травня 2024 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2024.
6. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
7. Яворська О. С. Охорона прав на бази даних. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* № 72 (2021). С. 55–63. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11195>